কাণে কাণে কৈ যাওঁ

দিনেশ শৰ্ম্মা

KANE KANE KAI JAO : A Novel in Assamese
written by Shri Dinesh Sarma, Vill. Sonkuriha,
P O Borkuriha (Nalbari) Kamrup Assam

প্ৰকাশক
যোগমায়া প্ৰকাশন
সোণকুৰিহা। পো বৰকুৰিহা
কামৰূপ অসম।

প্ৰথম প্ৰকাশ ১৯৬৬ চন।

বেটুপাত
শ্ৰীউমেশ গোস্বামী
যোৰহাট।

মুদ্ৰক
শ্ৰীবিন্দু শৰ্ম্মা
নৰ্থ ইষ্টাৰ্ণ প্ৰেছ
ছিলং।

মূল্য : তিনি টকা পঞ্চাছ পইছা।

॥ স্মৃতি ॥

৺নৰেনদাদালৈ আজিও মনত পৰে ।

ইযাত সন্নিৱিষ্ট ঘটনাই যদি কোনোবা গাভৰুৰ বুকুৰ কোমলতাত হাত বুলাই যায় অথবা কোনোবা ডেকাৰ বুকুৰ নোমৰ গুৰি বিন্ধে লিখক তাৰ বাবে দায়ী হব নোৱাৰে ।

* * * * *

আপুনি যি কামকে নকৰক, ইযাত অঙ্কিত চৰিত্ৰৰ দ্বাৰা আপোনাক অপমান কৰাৰ ইচ্ছা মোৰ নাই ।

* * * * *

মই জানো আপোনাৰ অন্তৰৰ পৱিত্ৰতাই অঙ্কিত বেয়া চৰিত্ৰবোৰ মানি নলয় । লব নোৱাৰে । কেতিয়াও ।

চম্মুকৈ হলেও

কৈ থও।

"কাণে কাণে কৈ যাও"ৰ সৌন্দৰ্য্য আপোনাৰ মৰমৰ ওপৰত বাৰুকৈ নিৰ্ভৰ কৰিব।

হেৰি নহয়। কিতাপখন হাতত লৈছে যেতিয়া নিশ্চয় পঢ়িবলৈ ইচ্ছা কৰিছে চাগে। পিচে চাব, আপোনাৰ যদি বয়সৰ দেওণা ষোল্ল বছৰো পাৰ হোৱা নাই তেনেহলে কিতাপ খন নপঢ়াই ভাল। আৰু যদিহে ষোল্ল বছৰ হৈ গৈছে তেনেহলে কিতাপখন পঢ়ক আৰু প্ৰত্যেকটো কথাই হৃদয়ঙ্গম কৰক। ইয়াত থকা ঘটনাবোৰ যদি আপুনি সচা বুলি ভাবে অথবা মোৰ ডায়েৰীৰ এখিলা পাত বুলিও ভাবে তেনেহলে মোৰ কোনো উপায় নাই। মোক টওনিযাই মাৰিলেও মুখ খুলি একো নকওঁ। যি কব লাগে কিতাপ খনতে কৈছো।

নমস্কাৰেৰে—

আপোনাৰ মৰম ভিক্ষাৰী

দিনেশ

ছিলং

দুৰ্গাপূজা ১৯৬৬ চন।

মৰমী মনিকা।

এই যে নীলা আকাশখন দেখিছা সেইখন দেখাত নীলা আৰু নামত আকাশ হলেও আচলতে ই কিন্তু নীলাও নহয় বা আকাশ বোলা কোনো পদাৰ্থও নহয়। শূণ্য। এটা ডাঙৰ শূণ্য। অথচ এই শূণ্যৰ তলতে কিমান ঘটনা ঘটি আছে। অহল্যা পেহীয়ে আজাত তেল মাৰোঁতে জুই উঠাৰে পৰা দ্বিতীয় মহাসমৰৰ লেখীয়া ঘটনা এইখন পৃথিবীতে ঘটি আছে। পিছে, তোমা-মোৰ লেখীয়া প্ৰাণীৰ জীৱনৰ ঘটনাবোৰ তেনেই নিষ্প্ৰভ। নহয় জানো? তথাপি জীৱনৰ উজুটিবোৰৰ কিছুমান তোমাক আজি

কাণে কাণে কৈ যাওঁ বুলি ভাবিছো। পৃথিবীৰ অন্য মানুহে কিন্তু ইয়াৰ অককো গম.ক নেপায় যেন। সঁচা, কোৱাৰ বেদনাতকৈ নোকোৱাৰ বেদনা বেছি। হ'ক বাৰু। নোৱোৱাৰ বেদনা বুকুঁত সাৱতি মই যদি ইমান দিন কটাই দিব পাৰিলো তেন্তে তুমিও নোৱাৰাৰ কোনো কাৰণ নাই। আহা বাৰু' মোৰ অতীত হৈ যোৱা শৈশৱ কালৰ ঘটনাৰ পৰাই কৈ যাওঁ—

ওঁ, কওঁক বাৰু।

কম। তোমাক বহুত নোকোৱা কথা কম বুলিয়েই আজি মই দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞ। তেতিয় তুমি বুজিবা, কিহৰ তাড়নাত মই সততে আনৰ সঙ্গ ত্যাগ কৰি চলো। আনকি তোমাৰো। আজি সম্পূৰ্ণ ডেৰ্‌হ্ছৰৰ মূৰত আৰু দীপাৰ জন্মৰ একছৰৰ পিচত তোমাৰ সঁতে কথা পাতিব পৰাটো সঁচাকৈয়ে মোৰ বাবে বৰ সৌভাগ্যৰ কথা। কিন্তু দীপাৰ মৃত্যুৱে ?? এবা, অনেক প্ৰশ্নই মোক আগুৰি ধৰে। এইবোৰ যেন প্ৰশ্নবোধক চিন নহয়,—একো একোডাল ফণা তোলা কেটি সাপহে! আৰু এই প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰৰ উৱাদিহ পাবৰ আশাৰেই অতীত শৈশৱৰ দিনবোৰলৈ উভতি চালো।—

মোৰ অলপ অলপ মনত পৰে। ৺নবেন ককাইদেউৰ লগত পাঠশালা স্কুললৈ গৈছিলো। বাটত ভবিৰ বিষ উঠিলে মই ককাইদেউৰ পিঠিতো উঠি গৈছিলো। আমাৰ ঘৰৰ পৰা প্ৰায় তিনি মাইল আঁতৰত স্কুলখন। তেতিয়া ৺নবেন ককাইদেউ ওপৰৰ শ্ৰেণীত [illegible] পঢ়িছিল বাবে তেওঁলোকক দেখিকৈ ছুটী দিছিল। আৰু অলপ সোনকালে ছুটী দিলেও মই ককাইদেউৰ লগতহে

আ'হিছিলো। তেওঁৰ মোৰ প্ৰতি মৰম আছিল—অকৃত্ৰিম। পঢ়াৰ প্ৰতি মোৰ আছিল অশেষ ধাউতি। ককাইদেৱে গাই যোৱা কবিতাবোৰ আৰু সৰু নেওঁতাখন মই গান গোৱাৰ নিচিনাকৈ গাইছিলো। কিন্তু এনকৈ সুখৰ দিন আৰু বেছিদিন নগ'ল। এদিন নৰেন ককাইদেউৰ মৃত্যু হ'ল। ঘৰৰ সকলোবোৰ প্ৰাণীৰ আৰ্ত্তনাদে বুজাইছিল—জীৱনটো মিছা। বছৰৰ বুকুৰ পৰা দিনবোৰ সৰি সৰি পঁচি গ'ল। লগে লগে আমিও ডাঙৰ হৈ আহিলো। খেলিলো, পঢ়িলো দুষ্টামি কৰিলো। কিন্তু তেতিয়াৰ পৰাই মোৰ মনত এটা সন্দেহে ঠাই ললে। মই যেন এটিও ভাল বস্তু নেদেখো, এটাও ভাল কথা নুশুনো। জগতৰ সকলোবোৰ বেযা কাৰ্য্যহে মই যেন দেখিবলৈ পাওঁ। মুঠতে ভালটোতকৈ বেয়াটোৰ প্ৰতিহে মোৰ চকু যায় আগতে। হাঁহি হাঁহি কথা কোৱা মানুহ এজন দেখিলেও মই ভয়ত সিয় ৰি উঠো, সন্দেহ কৰো। কিয় জানো? মনতে ভাবো—এই হাঁহি থকা মানুহ জনেও এদিন কান্দিব আৰু নিশ্চয়, তেওঁৰো এদিন মৃত্যু মুখত পৰিব।

৺নৰেন ককাইদেউৰ মৃত্যুৰ পাচতো মই স্কুললৈ গৈ আছিলো। অকলশৰীয়া মনটোৱে যেন বহু কথা জানিবলৈ ব্যগ্ৰ হৈ উঠিছিল। প্ৰথমতে স্কুলত দেখিলো—শিক্ষকজন স্কুললৈ আহি মেজৰ ওপৰত মূৰটো থৈ এমুমটি মাৰিহে স্কুল ছুটী দিয়ে। চৌপানি খোৱা আগমুহূৰ্ত্তলৈকে মূৰ পিটিকি দিয়া, পকা চুলি উঘলা আদি কাম আমি ছাত্ৰবোৰে কৰি দিব লাগে। পঢ়াৰ

নামত গণ্ডগোলেহে ঠাই পায়। অতিপাত্ত গণ্ডগোল হলে শিক্ষক-জনে সাৰ পায় আৰু সেই কেঁচা ঘুমটিৰ ওৰ পেলায়—আমাৰ পিঠিত বেটৰ কোবেৰে। এদিন হানিফ বোলা ল'ৰা এজনৰ জেপত হাত ভৰাই খৰিমাটি বুলি উলিয়াই আনি দেখে যে এমুঠি বান্দৰ বিড়ি। হানিফে দুই-চাৰিটা চেকনীৰ কোব খাইছিল যদিও শিক্ষকে বিড়ি কেইটাৰ সোৱাদ লোৱাত বেয়া পোৱা নাছিল। সদায় হোকা খোৱা মানুহৰ এটা বিড়ি পালেই বৰ ভাল বস্তু পোৱা যেন লাগে। পণ্ডিতবো ঠিক তেনেই হৈছিল। পৰীক্ষাত নম্বৰ বেছি পাই উত্তীৰ্ণ হোৱা নিয়ম নাছিল। ৰঙালাউ, হঁাহকণী, জলকীযা, কবি, ধপাত আদিয়ে প্ৰমোচনত সহায় কৰিছিল। এবছৰৰ মূৰত এদিন ডি, আই চাহাব আহিছিল স্কুল পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ। তেখেত আহি পোৱাৰ দুইদিনমান আগৰে পৰা আমি স্কুলৰ চৌহদৰ বন উভালিব লাগিছিল। কে চুমটাৰে ভৰা স্কুলঘৰটোৰ ভে টিটো সাৰিব লাগিছিল। কেইদিনমান পাচত ডি, আই চাহাব আহিছিল। তেখেতে আমাৰ শিক্ষকক আৰু গাৱঁৰে গণ্যমান্য কেইজনমান মানুহক কিবা কৈছিল নে নাই আমি জনা নাছিলো। পিচে, গাৱঁৰ পৰা ভাল দৈ কেইসেৰমান, চেনিচম্পা কল এথোক, জহা চাউল, বৰা-চাউল আদিৰ যে টোপোলা বান্ধি লৈ গৈছিল তাক হলে আমি দেখা পাইছিলো।

অতীতে আমাক বহুত কথাই পাহৰাই দিয়ে। মঞো নিশ্চয় বহুত কথাই পাহৰি গৈছো। —এদিন মই হাইস্কুলত

ভৰ্ত্তি হলোগৈ। আমাৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা বৰ ভাল নাছিল বাবেই মই ঘৰ এৰি যাব লগা হ'ল—নগৰবেৰালৈ। সিদিনা আছিল—ইং ১৯৫৪ চনৰ আগষ্ট মাহৰ চৌবিছ তাৰিখ। হাঁহি হাহি মই নগৰবেৰালৈ গৈছিলো, আৰু যাবও পাৰিছিলো এই কাৰণেই যে নহলে মোৰ আৰু গত্যান্তৰ নাছিল। হাঁহি মুখে মই নগৰবেৰা পাইছিলোগৈ যদিও, মই তাত হাঁহি হাহি থাকিব পৰা নাছিলো। কাৰণ মই আছিলো গাৱঁৰ ল'ৰা। গাৱঁৰ শীতল মধুৰ বতাহ চহৰৰ উষ্ণ বতাহতকৈ অনেক গুণেই ভাল। সেয়ে নগৰবেৰাৰ উতলা বতাহবোৰ মোৰ বৰ অসহ্য লাগিছিল। অনেক চিন্তাই মোক জুমুৰি দি ধৰিছিল। ৰাতি পুৱালেই মনত পৰে—আমাৰ বাৰীৰ মালদহীয়া আমগছ জোপাৰ তলত যেন বহুত আম সৰি পৰি আছে। আৰু সেই মালদহীয়া আমবোৰকে চোৰৰ বীৰেনহঁতে চুৰ কৰি নিবলৈ আহিছে। দুপৰীয়া মনত পৰে—সাতুৰি নাদুৰি গা ধোৱা আমাৰ ঘৰৰ কাষৰ নৈ খনলৈ। গধুলি মনত পৰে—খীৰতী বওা গাইজনীয়ে যেন তেতিয়াও পথাৰতে হেৰেলিয়াই আছে। তাইক পথাৰৰ পৰা আনিবলৈ যেন কাৰো সাৰ সুৰেই নাই। তাইৰ পোৱালি-জনীয়ে যেন মাক বুলি ভাবি অন্য গৰুৰ পালৰ লগত গুচি গৈছে। মই যেন পোৱালিজনীক বিচাৰি আনি তেখেঁকিয়াই থকা বাগীজনীৰ ওচৰতে ঠিয় কৰাই দিম। তেতিয়া বাগীয়ে হয়তো মোলৈ সহানুভূতিৰ দৃষ্টিৰে চাব আৰু পোৱালিজনীক চেলেকি চেলেকি মৰম কৰিব। তেতিয়া মই সেই দৃশ্য চাই ওচৰতে

হ'াহি থাকিম। কিন্তু মিছা। চহৰত থাকি কল্পনাহে কৰিব পাৰি। মুঠতে মুক্ত বিহঙ্গমৰ দৰে তাত ফুৰিবলৈ নেপালো, কাৰণ, মোৰ অভিভাৱকজনৰ আছিল চোকা নজৰ। অৱশ্যে তাৰ কাৰণেই বিজানি আজি মই জীৱনৰ জখলাত উঠিবলৈ সাহস পাইছো।

মনবোৰ যেতিয়া পুৰণি হয়, সমাজৰ লগত থাপ খুৱাবলৈ বেছি দিন নালাগে। মইও থাপ খাই পৰিছিলো—সেইখন সমাজৰ লগত। তেতিয়াই মোৰ চিনাকি—প্ৰভা, মীনা মামনি আৰু নাজিমাহঁতৰ লগত। তাৰ পাছত আৰু বহুতৰ লগত। সিহঁতে কি ভাবিছিল কব নোৱাৰো, কিন্তু মই হলে 'ভনী' 'ভনী' গোন্ধ এটা সিহঁতৰ মাজত পাইছিলো। মনত আছেনে বাৰু? তোমাৰ সৈতে মোৰ চিনাকি হৈছিল—যোৱা ১৯৫৭ চনৰ বাইশ ডিচেম্বৰৰ এটা মধুৰ সন্ধিয়াত। তেতিয়া মই আছিলো সপ্তম মান শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ। সিদিনা ৰাতিয়েই মই এটা খুউব লাজ লগা সপোন দেখিছিলো। তুমিও সেই একে দিনাই ঠিক তেনে এটা সপোন দেখা বুলি মোক কৈছিলা। তাৰ পাছত ক্ৰমে মই অনুভৱ কৰিছিলো যে নাজিমাহঁতক ভাল পোৱাৰ দৰে তোমাক ভালপোৱা নাছিলো। তোমাৰ প্ৰতি থকা ভালপোৱা-খিনি যেন অলপ বেলেগ ধৰণৰ আছিল। সেয়ে মাজে মাজে মোৰ ভয় হৈছিল—কিজানি মই নগৰবেৰা এৰি যাব লাগে। আৰু, এৰি যাব যাতে নালাগে তাৰ বাবে মই ব্যৱস্থাও কৰিছিলো অৱশ্যে। সেইবোৰ তুমিও নিশ্চয় জানা। এবাৰ, দুটাকৈ টিউশ্যন

লোৱাৰ উদ্দেশ্যও আছিল সেয়ে। চাহ-ভাত সিজাই, খৰি ফালি, বল খেলি, থিয়েটাৰ কৰি আৰু লগতে পঢ়া-শুনাও ঠিক ৰাখি মই কোনো গুণৰ অধিকাৰী হবলৈ বিচৰা নাছিলো। তুমি তেতিয়া কৈছিলা—মই সকলোফালে আছো বুলি। আচলতে মোৰ তেনেকুৱা শিক্ষা নাছিল। মই কাম কৰি ভাল পাইছিলো। বিশেষকৈ শাৰিৰীক কামবোৰত মোৰ অলপ বেছি আগ্ৰহ। এনেকৈ থাকিও মোৰ এদিন থকা খুন্দা লাগিছিল—মোৰ অভিভাৱক জনৰ লগত। শাৰিৰীক শাস্তি কঠোৰ কিন্তু মানসিক শাস্তি কঠোৰতৰ। মোৰ ভালৰ কাৰণে যদি কোনোবাই শাস্তি দিয়ে তাৰ কাৰণে মোৰ অকনো আক্ষেপ নাই, কিন্তু আক্ষেপ আছে কোনবোৰত জানা? যেতিয়া তিতা-কথাৰে মোক অভিশাপ দিয়ে। সেই আক্ষেপে মোক বাধ্য কৰাইছিল — এজন শিক্ষকৰ ঘৰত আশ্ৰয় লোৱাবলৈ। তোমাৰ দেউতাৰাই বাৰে বাৰে কোৱা স্বত্বেও মই তোমালোকৰ ঘৰত নথকাৰ কাৰণ কি জানা? গুপুত কথা এটা প্ৰকাশ হৈ যাব আৰু তাৰ চেণ্ডু লৈয়ে মোৰ গুপুত পৰিব শত-সহস্ৰ অভিশাপ। য'ক বাৰু সেইবোৰ কথা। ইং ১৯৬২ চনৰ দিনবোৰ নেযায় নেযায় যেন লাগিছিল। ইতিমধ্যে তোমালোক গুচি আহিলা গুৱাহাটীলৈ বুলি। সেইবাৰেই মই উচ্চ মাধ্যমিক পৰীক্ষা দি গুচি আহিছিলো—কাহিকুছিত থকা ককাইদেউৰ ওচৰলৈ। তাত থাকিবলৈ লোৱাত ককাইদেৱে ভাল পাইছিল নে বেয়া পাইছিল, নেজানিছিলো। কিন্তু তোমালোকৰ ঘৰলৈ সঘনে গৈ থাকিবলৈ পাই আৰু তোমাক

চকুৰ আগত দেখিবলৈ পাই মনটো আনন্দমুখৰ হৈ উঠিছিল। "খাওঁক" "খাওঁক" বুলি তুমি ওচৰতে থাকি "আক অলপমান দিওঁ" বুলি তোমাৰ মাৰাই যেতিয়া ভাত খুৱায় তেতিয়া মোৰ পেঁটে ত্ৰিভুবন দেখিছিল। কাঁহিকুছিলৈ উভতি আহি নবৌক কবলৈ বাধ্য হৈছিলো — মোৰ ভোক নাই বুলি। নবৌৱে যেনেকৈ মৰম কৰিছিল বাবেইনেকি, মোক ছুনাই খাবলৈ জোৰ নকৰিছিল। ছমাহমান পিছত এদিন মই শ্বিলঙলৈ আহিবলৈ ওলোৱাত তোমাৰ দেউতাৰাই চাহ-মেলৰ আয়োজন কৰি মোক নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল। দেউতাৰাৰ নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰি মই শ্বিলং পাইছিলোহি। সেয়া ১৯৬২ চনৰ ১৬ আগষ্টৰ কথা। দেউতাৰাই মোক গুৱাহাটীতে থাকি পঢ়িবলৈ কৈছিল ময়ো অৱশ্যে সেইটোকে ভাবিছিলো। কিন্তু যাৰ য'ত ভাত আছে সি কলৈ যাব? চাকৰি এটা পাই শ্বিলঙতে থাকিবলৈ ললো।

এতিয়া আহা, শ্বিলঙখনত কি ঘটিব ধৰিছে অলপ ঘূৰি-পাকি চাই লওঁ। মই তোমাক আগতেই কৈছো যে মোৰ বেয়া কালটোহে চকুত পৰে। গতিকে শ্বিলঙৰ কথা কওঁতে বেয়া কথাখিনিহে বেছিকৈ কোৱা হব পাৰে। আনহাতে মোৰ বয়সো সম্পূৰ্ণ শৈশৱত। সেয়ে মোৰ দৃষ্টি ভঙ্গী অনেক সময়ত হয়তো কিবা এটা বিষয়-বস্তুতে বেছিকৈ আবদ্ধ হৈ থাকিব পাৰে, ভাবৰাৰে মাজে মাজে মোক তুমি সজাগ কৰি দিবা। নিজ চকুৰে মই যি দেখিছো তাকেহে আজি তোমাক '[illegible] [illegible]।

এয়া খিলং। Queen of the hill stations গ্ৰীষ্মৰ বৰষুণ আৰু শীত-কালৰ কুঁৱলীৰ বাবে সকলো সময়তে 'ভিজা-ভিজা' গোন্ধ এটা পাই থাকিব পাৰি। ভাল লগা বা বেয়া লগাটো অৱশ্যে নিজৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰে। কাৰোবাৰ গা-মন ভালে থাকিলে তেওঁ হয়তো বৰষুণজাককে ভাল বুলি শলাগিব আৰু কাৰোবাৰ গা-মন বেয়া হৈ থাকিলে খৰাং বতৰটোকে আপদীয়া বুলিব। নহলেনো একেজন মানুহেই গৰমত ঠাণ্ডা ভাল আৰু ঠাণ্ডাত গৰম ভাল বুলি কয়নে? থোৰতে কবলৈ হলে খিলঙৰ কথাবোৰ এনেকুৱা—

খিলঙত দুটা কাম কৰিবলৈ টান লাগে—এটা গা-ধোৱা আৰু আনটো খোজকঢ়া। ইয়াত দুটা কাম কৰিবলৈ ভাল লাগে—শুবলৈ আৰু শুই শুই কিছুমান কল্পনাত বহণ সানিবলৈ। ইয়াত ৰবিবাৰে দুবিধ মানুহক কামত ব্যস্ত থকা দেখা যায়—মুচী আৰু মগনীয়া। ইয়াত কিছুমান মানুহ আছে যিবোৰে তিনিটামান বেলুন, তিনিগজমান ৰিবন লৈ বাটে বাটে ঘূৰি ফুৰে। প্ৰকৃততে, সিহঁতৰ ব্যৱসায় সেইটো নহয়। সিহঁতৰ প্ৰধান ব্যৱসায় হৈছে—কানি আৰু ভাং চোৰাং বজাৰত বিক্ৰী কৰাহে। আজিৰ দিনত তিনি-চাৰিটা বেলুন বিক্ৰী কৰি পেট প্ৰবৰ্ত্তাব পাৰিলেতো কথাই নাছিল। প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰে ভৰপূৰ বোলা কথাষাৰ খিলঙৰ ক্ষেত্ৰত কিমান প্ৰযোজ্য তাক লৈ আলোচনা কৰিবলৈ লৈছোঁ। প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য আছে, কিন্তু এক্লজিম [illegible] [illegible] আজি [illegible] সম্ভোগ কৰিব পৰা নাই। [illegible]

অভাৱ হোৱা হেতুকে ইয়াৰ সৌন্দৰ্য্য এতিয়াও ম্লান হৈ আছে যেন লাগে। প্ৰথমতে আহিয়েই সৰলগছবোৰ দেখি মোৰ বৰ ভাল লাগিছিল। আপোন ৰূপত মুগ্ধা কোনো গাভৰুৱে আঁচিত চাই চাই সোঁহাতেৰে বেণীত ধৰি বাওঁহাতৰ তলুৱাত হালি-জালি কোবাই নাচি থকাৰ দৰে সৰলেও বতাহৰ চেৱে চেৱে হালি-জালি নাচে। ৰিব ৰিব মলয়াত সৰলৰ পাতৰ চিৰ চিৰণী। কোনে কয়—এই সুৰৰ মূৰ্চ্ছনাই নিসঙ্গ ৰাতিক ভেদ কৰিব নোৱাৰে বুলি? ঠিক নতুনকৈ অহা বৰষুণ জাকৰ দৰেই এটা আমেজ লগা সুৰ। সেই সুৰ শুনি শুনি নিদ্ৰাদেৱীৰ কোমল হাতৰ পৰশত গা মন জুৰ পৰে। সেয়া ক্লান্ত দেহৰ শান্ত মৰম। ইয়াৰ বিদন, বিচপ আৰু এলিফেন্ট জলপ্ৰপাত চাইছো। সেইয়া যেন জল-প্ৰপাত নহয়,—একো একোজনী অশ্ৰুমতী নাৰী। যুগ যুগ ধৰি চকুলোৰে বোৱাই আছে জলৰাশি। অৱহেলিত সিহঁতৰ আজিও যেন কান্দোন শেষ হোৱা নাই।

প্ৰথম কেইদিনমান থাকিয়েই মোৰ এটা ধাৰণা হৈছিল যে শ্বিলং এখন সোনকালৰ ঠাই। ইয়াত সোনকালে চাকৰি পায় (আজি কালি নাপায় অৱশ্যে), সোনকালে ৰাতি হয়, সোনকালে জোতাৰ তলুৱা ক্ষয় যায়, সোনকালে ভোক লাগে, সোনকালে love অত পৰে, সোনকালে চুলি সৰে আৰু সোনকালে পইছা শেষ হয়। চাকৰি সোনকালে হলেও অসমীয়া লৰাই চাকৰি পাবলৈ বহুতো লটি-ঘটি খাব লগা হয়। চাকৰীয়ালৰ সৰহ সংখ্যক ইয়াত বঙালী। ইয়াৰ কাৰণ কি জানা? স্বাধীনতাৰ

বহুত বছৰ আগৰে পৰাই ইযাত বঙালী কিছুমানে চাকৰি কৰিবলৈ আহিছিল। সেই সময়ত দুই এজন মুষ্টিমেয় অসমীয়াইহে এই দুৰ্গম ঠাইত চাকৰি কৰিবলৈ আহিছিল। দুৰ্গম ঠাই আজি নহলেও তেতিয়াৰ দিনত আছিল। কিয়নো হাবি-জঙ্গলৰ মাজে মাজে ঘোঁড়াৰ গাড়ীৰেহে ইযালৈ আহিব লাগিছিল আৰু সেই কাৰণে ইযাত চাকৰি কৰাটোও অসমীয়াৰ বাবে বৰ কঠিন আছিল। অসমীয়া মানুহে যথেষ্ট দুখ-কষ্ট কৰিব পাৰে যদিও ঘৰৰ চৌৰত আৰামত থাকিবলৈ বিচাৰে। তাৰোপৰি অসমীয়া মানুহৰ অবস্থা তেতিয়া আজিকালিৰ দিনতকৈ বহুত পৰিমাণে ভাল আছিল। স্বাধীনতাৰ আগতে হৈ যোৱা মহাযুদ্ধৰ ভয়াবহ পৰিণামে অসমীয়া বিলাকক আজিৰ অৱস্থালৈ আনিলে। যিয়েই নহওক, স্বাধীনতাৰ পিছত যেতিয়া নতুন নতুন অফিচ খোলা হ'ল আৰু ইয়াৰ গুৰুত্ব বাঢ়িবলৈ ধৰিলে তেতিয়া সেই মানুহবোৰে অঙহী-বঙহীবিলাকক মাতি আনি ইয়াতেই কামত মকৰল কৰা হ'ল। সেই সোঁতে এতিয়াও শিলঙৰ অফিচবোৰত উচ্চ পদবিৰ পৰা পিয়নলৈকে গ্ৰাস কৰি আছে। তদুপৰি চাকৰি পাবৰ কাৰণে বঙালী বা আন জাতিৰ ল'ৰাই যেনেকৈ কৰ্তৃপক্ষক খাতিৰ কৰিব পাৰে অৰ্থাৎ তেল দিব জানে, অসমীয়া লৰাই নেজানে। আৰু জানিলেও লোকৰ শৰণাপন্ন হোৱাটোত লজ্জা বা অপমান বোধ কৰে। উচ্চ বিষয়া এজনে অসমীয়া ল'ৰা এজনক পিয়নৰ চাকৰি নিদি বিহাৰী, নেপালী বা বঙালী এজনক দিয়াৰ কাৰণ হৈছে—অসমীয়া ল'ৰাই বজাৰ কৰি নিদিয়ে, কাপোৰ ধুই নিদিয়ে

আৰু বিষয়াজনৰ ঘৈনীয়েকৰ খেচ খেচনি শুনিব নোৱাৰে। সেয়ে সিহঁতৰ কপালত চাকৰিও নাই। আনপিনে নিজৰ আত্মীয় কুটুম্বৰ কোনোবা থাকিলেও অসমীয়া অফিচাৰে নিজৰ ডিপার্ট-মেণ্টত চাকৰি দিবলৈ টান পায়। তাৰ কাৰণটো হ'ল—ডিপার্ট-মেণ্টত সম্বন্ধীয় ল'ৰা এজন থাকিলে অফিচাৰৰ নিজৰ দোষখিনি জানিব পাৰিব। আনহাতে সৰ্ব্বভাৰতীয় স্বাৰ্থৰ খাতিৰত যদি অসমীয়া থলুৱা লোকে উপযুক্ততাৰ অভাৱত চাকৰি নাপায় তেনে-হলে এই মনোবৃত্তি অসমৰ দৰে সকলো প্ৰদেশেই মানি লোৱা উচিত। নহলে অসমে হাত সাৱতি বহি থাকোতে বিদনীয়াৰ ভাগত বস্তু নপৰাৰ দৰে আনক বিলাওঁতেই নিজে বঞ্চিত হব লাগিব। তেনেদৰে বস্তুৰ মূল্যৰ ক্ষেত্ৰটো সেই একে কথাই খাটে। বস্তুৰ দাম কমিলে সকলো প্ৰদেশতে কমাব লাগিব। অকল এডোখৰ ঠাইত দাম বঢ়া মানে লাভখোৰৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰা। স্বাধীন ৰাষ্ট্ৰ হিচাবে ছুটা কথাই আমি প্ৰধানকৈ বিচাৰো —এটা হ'ল ছবেলা ছমুঠি খাবলৈ পোৱা আৰু ব্যক্তি স্বাধীনতাক অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া। কিন্তু ছৰ্ব্বলতাৰ সুযোগ লৈ ব্যক্তি স্বাধীনতাৰ ওপৰত হাত দিয়া লোকৰ অভাৱ হোৱা নাই। বৰ্ত্তমান চৰকাৰে 'পাৰ্চনেল পিয়ন' গুচাই দিছে যদিও, আগতে যেওঁলোকে যি কাম কৰিছিল এতিয়াও তাকেই কৰিব লাগে (অফিচত নামত ৰাখিলেও)। মানে, অফিচাৰৰ ঘৰত কাম কৰিব লাগে। কোনোবাই নকৰো বুলিলে চাকৰিও ইস্তাফা দিব লাগিব। পিয়ন এজনে অফিচাৰৰ ঘৰত কাম কৰে বুলি কোনো প্ৰমাণ দিব

নোৱাৰিব কিন্তু অফিচাৰজনে পিয়নজনৰ পৰা ভাল কাম নেপায় বুলি অতি সহজেই প্ৰমাণ দিব পাৰিব ।

• আপুনি দেখোন কিবা বোৰছে কবলৈ ধৰিলে । নগৰবেৰাৰ কেইটামান ঘটনাৰ বিষয়ে যে কব খুজিছিল, কতা ? নকলে দেখোন ?

অ' । কম, কম । নিশ্চয় কম । তোমাকে নকৈ কম কাক ? সেইবো ৰা একো একোটা অদ্ভুত কাহিনী । শুনা যাক, এটা এটাকৈ কৈ যাওঁ । * * *

নগৰবেৰাৰ জীৱন বোলা লৰাজন আচলতে নিৰুদ্দেশ হোৱা নাছিল । যোৱা ই ১৯৫৮ চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ ৫ তাৰিখে জীৱন আমাৰ লগতে বালিভাত খাবলৈ গৈছিল । আমি নাৱেৰে যাত্ৰা কৰিছিলো । নগৰবেৰাৰ পুৱা ব্ৰহ্মপুত্ৰেৰে পাঁচমাইল উজাই গৈ বালিচৰ এটাত খোৱালোৱাৰ বন্দবস্ত কৰা হৈছিল । গন্তব্যস্থান পোৱাৰ পিচতেই আমি আটাইবোৰ লৰাই লুইতৰ বুকুত খুউব সাঁতুৰিছিলো । জীৱনেও আমাৰ লগতে সাঁতুৰি আছিল । তেতিয়াই তাৰ কাল উপস্থিত হৈছিল । লুইতৰ সোঁতত সি হেৰাই গৈছিল । পিচত আমাৰ দলটোৱে একমত হৈ সি আমাৰ লগতে নগৰবেৰালৈ উভতি অহা বুলি সকলোকে জনাইছিলো । তেতিয়া জীৱনৰ মাক-বাপেকে হয়তো ভাবিছিল— বালিভাত খাবলৈ 'নাযাবি নাযাবি' বোলা কথাষাৰে জীৱনৰ মনত আঘাট দিলে । সেয়ে, সি ঘৰ এৰি কৰবালৈ গুচি গ'ল । দিন, মাহ, বছৰ এটা এটাকৈ কালৰ সোঁতত লোপ পালে, জীৱন কিন্তু ঘূৰি

নাহিল। মাক-বাপেকে হয়তো এতিয়াও আশা কৰি আছে জীৱন ঘূৰি অহা দিনটোলৈ। * * *

কুঞ্জলতা বৰুৱা ফাগুন মাহৰ সোতৰ তাৰিখে প্ৰচণ্ড ধুমুহাটোৰ পিচত নোহোৱা হোৱা কথাষাৰ সম্পূৰ্ণ মিছা। সন্তান-সম্ভৱা কুঞ্জলতা বৰুৱাই বিহ খাই আত্মহত্যা কৰিছিল। আৰু, সেই পাপৰ কলঙ্ক ঢাকিবলৈকে দেউতাক জগত বৰুৱাই সেই ধুমুহাৰ ৰাতিয়েই তাইৰ মৃত দেহটো ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বুকুত উটুৱাই দিছিল। জগত বৰুৱাৰ ঘৰত কাম কৰা নিপোটল স্বাস্থ্যৰ নেপালী ল'ৰাটোৰ কি হৈছিল জানা? তাক কোবাই কোবাই আধামৰা কৰি ঘৰৰ পৰা খেদি দিয়া হৈছিল।

সচা?

ও, আধামৰা দেহ এটাৰে সি কাঁহিকুছি যাৰ্ম্মত বন্ধুৱা হিচাবে সোমাইছিলহি। কিন্তু আচলতে তাৰ দোষ আছিল জানো? ঘৰৰ নালাগে, কুঞ্জলতা বৰুৱাই নিজৰ কামখিনিও তাৰ হতুৱাই কৰাইছিল। আনকি বাথৰুমত সোমাইও তাই নেপালী ল'ৰাটোৰ হতুৱাই মেখেলাখন, পেটিকোটটো, চেন্দেলজোৰ আনিব পাহৰা বুলি অনাই লয়। সি বিনা আপত্তিত সেইখিনি নিয়াৰিকৈ কৰি গৈছিল। নহলে তাৰ উপায়ো নাছিল। জগত বৰুৱাৰ লগতে মৰমী জীয়েক কুঞ্জলতা বৰুৱাৰো সি আছিল চাকৰ। গিৰিহঁতৰ কাম কৰাই যদি চাকৰৰ কৰ্ত্তব্য হয়, সিও নিশ্চয় কৰ্ত্তব্যকে কৰিছিল। এদিনাখন কি হৈছিল জানা? কাপোৰজোৰ দিয়াৰ লগতে নেপালী ল'ৰাটোৱে কুঞ্জলতা বৰুৱাৰ বগা, মিহি পিঠিখনো

ভোগৰ চোচেৰে ঘঁহি দিছিল। বন্ধ বাথৰুমটোত ডেকা তেজৰ সোঁতে আৰু এজনী ৰূপহী গাভৰুৰ বতাহ বলীয়া কৰা গোন্ধে তাৰ সৰ্ব্বশৰীৰ কঁপাই তুলিছিল। ঠিক তেনে এটা দুৰ্ব্বল মুহূৰ্ত্তত কুঞ্জলতা বৰুৱাই তাক হেচামাৰি ধৰিছিল। চাকৰ হিচাবে কুঞ্জলতা বৰুৱাক কৰিবলগা কৰ্ত্তব্যকণ সি অতি কম মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে কোনেও নজনাকৈ কৰি দিব লগা হৈছিল। সেই মুহূৰ্ত্তৰ পৰা সি কুঞ্জলতাক 'বাইদেউ' বুলি মাতিবলৈ ভয় কৰিছিল, যদিও তাৰ কৰ্ত্তব্যখিনি কোনেও নজনাকৈ কৰি আছিল। এই ঘটনাৰ প্ৰায় সাত মাহৰ পাছত আহিছিল সেই আপদীয়া সোতৰ ফাগুনৰ দিনটো। আৰু

নকৰ না সেইবোৰ। মোৰ বৰ লাজ লাগে পায।

লাজ ? কিহৰ লাজ ? জানো, তিৰোতাৰ লাজ আছে। কিন্তু তুমি যি লাজৰ কথা কৈছা সেই লাজ হৈছে তিৰোতাৰ বাহ্যিক লাজ। তিৰোতাই বাহিৰত বৰ লাজ দেখুৱাব জানে। স্পৰ্শ কৰিলে লাজুকী লতাইও লাজতে মুচকচ যায়। সেইবুলি লাজুকী লতাৰ জানো সঁচাকৈ লাজ আছে ? সিহঁতৰ সেইয়া লাজ নহয়, সেইয়া ভাঁজ। সেহৰ ভাঁজতকৈ তিৰোতাৰ কথাৰহে ভাঁজ বেছি। কথাৰ ভাঁজেৰে মানুহক কুকুৰিকনা কৰিব পাৰে, যেনেকৈ তুমিও মোক নচুৱাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিলা।

ঃ ধৰিলে আপুনি আমাৰ বদনাম গাবলৈ। বাৰু! কওঁকচোন, দলৈমামাহঁতৰ সেই যে মাক-বাপেক নোহোৱা চাকৰণী ছোৱালী-জনী আছিল, তাইক কিয় গাৰঁত নিথকৰা কৰি থৈ আহিছিল ?

তাইক হেনো বিয়া দিব বুলি ঘৰৰ কামকন কৰিবলৈ দলৈমামাই লৈ আহিছিল।

: অ', তাইৰ কথা। মানে অন্য বিশেষ একো নহয়। ছোৱালী-জনী ভাঙৰ হৈ অহাৰ লগে লগে মামাৰ ডাঙৰ ল'ৰা দুজনে কাম-বনত কিবা দোষ দেখিলে তাইক আগৰদৰে ভুকুটো বা চৰটো মাৰে যদিও চৰৰ লগতে দুই আঙুলীৰে গালখন টানে। ভুকু-বোৰো আগতে পিঠিত পৰিছিল, কিন্তু তাইৰ বুকুখন বাঢ়ি অহাৰ লগে লগে বুকুতহে পৰা হ'ল।

আপদীয়াটো কৰবাৰ। এনেবোৰ কথাওযে কব পাৰে আপুনি। লাজো নেপায়।

• মই অকনো বহুণ সানি কোৱা নাই। দলৈমামাই এইবোৰ দেখিশুনি সহিব নোৱাৰিলে আৰু সেইবাবেই তাইও খেদা খাব লগা হ'ল। ছোৱালীজনীয়ে থাবলৈ নাপাই মৰক, তাত তেওঁৰ ক্ষতি নাই। কিন্তু ল'ৰা দুজনৰ চৰিত্ৰত চেকা পৰিলে তেওঁৰ ক্ষতি হ'ব যথেষ্ট।

* * *

অসময়ত প্ৰসৱ হোৱা কলেজ হোষ্টেলৰ ছোৱালীজনীৰ বিচাৰ একো নহ'ল। 'কিয় নহ'ল ?'—এই প্ৰশ্ন আজিও নগৰ-খনৰ বাইজৰ মনত জাগি উঠে। পিছে, সেই মৃত সন্তানটিৰ পিতৃ কোন আছিল জানা ? পঞ্চাশৰ তেওনা পাৰ হোৱা হোষ্টেল ছুপাৰিনটেণ্ডেণ্ট মাননীয় শ্ৰীপ্ৰসঞ্জিৎ দুৱৰা। কিন্তু তেখেত আজিও নগৰখনৰবাসীৰ মাজত গণ্য-মান্য ভদ্ৰলোক হৈয়েই আছে।

তুমি জানানে (?) শান্তি পুখুৰীৰ পূৱ পাৰত থকা লিলি সেনে কিয় এমাহৰ পিচতেই গিৰিয়েকৰ ঘৰৰ পৰা গুচি আহিব লগা হ'ল ? আই, এ পাচ লিলি সেনে বিয়া কৰোৱা বি, এচ্-ছি, এম-বি, বি-এচ ডাক্তৰজন হেনো আচলতে ডাক্তৰ নাছিল— সি আছিল কলিকতাৰ ৰয়েল ষ্ট্ৰীটৰ দক্ষিণ ফাললৈ নামি যোৱা এটা গলি ৰাস্তাৰ ওচৰত বাসকৰা এজন লম্পট। 'অমৃত বজাৰ পত্ৰিকা'ত 'পাত্ৰী চাই' শিৰোনামাত বিজ্ঞাপন দি লিলি সেনক বিয়া কৰাই নিছিল—কিছুমান মিছা, মানে নকল চাৰ্টিফিকেট দেখুৱাই। লিলিৰ বাপেক-মাকহঁতক দেখুৱা পকী ঘৰটো আছিল — কোনোবা কোম্পানীৰ নতুনকৈ সাজিবলৈ লোৱা ঘৰহে। বিয়া কৰাই লৈ গৈ লিলিৰ সকলোবোৰ সোণৰ অলঙ্কাৰ বাজেয়াপ্ত কৰিছিল। ৰাতি ৰাতি অদ্ভুত কিছুমান মানুহৰ আগমনে লিলিৰ মনত সন্দেহৰ সৃষ্টি কৰিলে। নানা ধৰনে তাইৰ ফটো তুলি বজাৰত বিক্ৰী কৰা হ'ল। যিদিনাখন তাইক সম্পূৰ্ণ নঙঠা কৰি ফটো তুলিবলৈ লৈছিল, লিলি সেইদিনা বেহুচ হৈ পৰিছিল। জোৰকৈ তাইক বিবস্ত্ৰ কৰা হৈছিল আৰু তাইৰ স্বামী নামৰ লম্পটজনে এক বিকৃত যৌন-ক্ষুধাৰ ভঙ্গীত এই ফটো লৈছিল। এইবোৰ ফটো বেলেগ বেলেগ ঠাইত চপা কৰাই বিক্ৰী কৰিছিল। কাৰণ তেনে ফটো কিনোতাৰ অভাৱ নাছিল।

আজ ঘূৰাই পাই লিলি সেনে দেখিছিল যে তাই এখন চিকিৎসালয়ত। সকলো কথা মনলৈ অহাত তাই মনে মনে খেদোক্তত কান্দিছিল। তাৰ পিচদিনা তাই হাস্পতালখনৰ পৰা

পলাই আহি ঘৰ পাইছিলহি। এইবাৰ তাই মোক নিজেই কৈছিল। তাই আকৌ কৈছিল—'বুজিছে শৰ্মাদা, আপুনি হৈছে লিখক। গল্প লিখে আপুনি। কিন্তু মোৰ এই 'ট্ৰেজেদি'টো লিখি থুলিয়াৰ দেই। আনকি গল্পৰ আকাৰেও। নহলে—স্বামীৰ লগত মনৰ অমিল হোৱা বুলি মানুহক ফাঁকি দিয়াটো ওলাই পৰিব। পৃথিৱীত যে একশ্ৰেণীৰ লোকে কেৱল আনক ঠগাই খাই আছে, তাক কোনেও নেজানেনে বাৰু? ইহঁতক ধৰাৰ উপায় একো নাইনে? ইহঁতে চলায়—business without capital মই মোৰ বিবাহিত জীৱনটোৰ ওচৰত হাৰ মানিছো, শৰ্মাদা। সেয়ে এতিয়া শিক্ষয়িত্ৰী হৈ সোমাইছো —অক'মান শান্তি পাম বুলি।" * * *

যোৱা ১৯৬০ চনৰ ১৫ নবেম্বৰ তাৰিখে শ্ৰীযুত গোস্বামীৰ ঘৰত খোৱা বিয়াখনৰ কথা তোমাৰ নিশ্চয় মনত আছে। সেই বিয়াৰ ৰাতিয়েই মোৰ অন্তৰঙ্গ বন্ধু তপন ডেকা মূৰ্চ্ছা গৈছিল। মানুহে ভাবিছিল—তাক কোনোবা দুষ্ট লোকে আহুদি কৰিলে বুলি। কিছুমানে আকৌ কৈছিল—'ৰাতি পুৱাবে পৰা কাম কৰি কৰি বেচেৰা মূৰ্চ্ছা গৈছে।' কিন্তু আজি বহুত দিনৰ মূৰত আচল ঘটনাটো শুনি তুমি নিশ্চয় আচৰিত হবা। বাৰু, কওঁ শুনা—

ৰাতি ১২ মান বজাত তপনে খাপ লৈ আছিল—বিয়াঘৰৰ পিচফালে থকা সামান্য বেৰাৰে আগুৰা বাথৰুমটোৰ ভিতৰত। সি দেখা পাইছিল এজাবৰ মাজেৰে এজনী গাভৰুৱে আলফুলকৈ খোজকাঢি আহি বাথৰুমটোত সোমোৱা। তপনৰ তেতিয়া

তাইনো কোন (?) ভাবি চাবৰ সময় নাছিল। তাৰ মনে বিচৰা বস্তুটোকে পাই সাৱট মাৰি ধৰিছিল। কিন্তু গাভৰুজনীয়ে যেতিয়া 'তপন ককাইদেউ' বুলি বিকট চিঞৰ মাৰি উঠিছিল তেতিয়াই মূৰ্চ্ছা গৈছিল—তপন। নিতৌ ফ্ৰক পিন্ধা মালাই সেই-দিনা লগৰ ছোৱালীৰে সৈতে মেখেলা-চাদৰ পিন্ধি আহিছিল—[illegible] ঘৰলৈ। তপনে বুজোতে ভুল কৰিছিল যে সেইজনী তাৰেই [illegible]দৰা ভনীয়েক মালা। মালাৰ চিঞৰত ৰভাঘৰৰ মানুহ গোট খাইছিল তাত। মালাই ভয় আৰু আশঙ্কাত মুখেৰে একো কবপৰা নাছিল। মানুহে ভাবিছিল যে আত্মাৰত নিশ্চল হৈ পৰি থকা ককায়েকক দেখি মালাই তেনেকৈ চিঞৰি উঠিছে। * *

আপোনাক অপদেৱতাই ধৰা ঘটনাটো তেতিয়াই ঘটা নেকি ?

অ'। তেতিয়াই। আৰু ইয়েই হ'ল আমাৰ জীৱনৰ বিষাক্ত কীট। এমাহ মানৰ পাছৰ কথা। সেইদিনা আছিল অমাৱস্যা। নগৰৰেৰাত মই থকা মানুহ ঘৰৰ গাতে লাগি থকা ভলুকা পাহাৰ-খন। ৰাতি প্ৰায় একমান বজাত মোক কোনোবাই মতা যেন পালো। ভালকৈ উমান লৈ কাণপাতি শুনিলো। হয়, সেয়া নাৰীৰ কণ্ঠস্বৰ এটাই মোকেই মাতিছে। হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে লাহেকৈ দুৱাৰখন খুলি মই বাহিৰলৈ ওলাই আহিলো। দেখিলো—আমাৰ ঘৰৰ মালিকৰ ছোৱালী—ইন্দুমতী। মই কিবা এটা সুধিব খোজোতেই মোৰ মুখত তাইৰ সোঁহাতখন দি [illegible] কথা কবলৈ বাধা দিলে। তাৰ পিছত মোৰ চোলাৰ [illegible] পাহাৰৰ ফালৰলৈ লৈ গ'ল। সেই সময়ত মই

সকলো পাহৰি গৈছিলো। মাত্র কণা-বোবা মানুহৰ দৰে তাইৰ পিছে পিছে গৈ আছিলো। কিছুদূৰ গৈ পাহাৰৰ ওপৰত এচটা ডাঙৰ শিল পালো। শিল চটাৰ কাষতে এখন ডাঙৰ ফুলনি। সেযেন যেন ফুলৰ সমাবোহ। অলেখ ফুলৰ উজ্জ্বলতাই তিৰ বিৰাই আছে। ফুলে ফুলে হৈছে জাতিকাৰ। ফুলবোৰ যেন গছত ফুলা ফুল নহয়, কোনোবাই মালাহে গাঁথি থৈছে। সেইযা এখন প্ৰমোদ কানন। মাজে মাজে কিহবাই কিৰীলি মাৰি উঠে। অদূৰত কিঙ্কিণী বাজে। ফুলনিখনৰ সোঁমাজলৈ মোক লৈ গ'ল। হঠাৎ মোৰ বুকুখন কঁপি উঠিল। মই সচকিত হৈ উঠিলো। মই কলৈ আহিছো? কিয় আহিছো?? মোৰ মুখত তেতিয়া পানী নোহোৱা হৈছিল। ভয়তে মোৰ উশাহ বন্ধ হোৱা যেন লাগিছিল। 'ইন্দু' 'ইন্দু' বুলি চিঞৰিব খুজিও মই চিঞৰিব পৰা নাছিলো। দৌ ৰবলৈ খুজি দেখিলো যে ইতিমধ্যে মোক বনৰীয়া লতাৰে বান্ধি থৈছে। কোনোবাই যেন মোক নাগ-পাশেৰে আবদ্ধ কৰি ৰাখিছে। দেখিলো—মোক এইমাত্র লৈ অহা ইন্দুমতী যেন ইন্দু নহয়, এইজনী এজনী স্বৰ্গৰ অপ্সৰা। তাইৰ খোজবোৰ দেখোন মাটিত নপৰে। ভয়তে মোৰ পেপুৱা লাগিল। অপদেৱতাৰ কথা আগতে শুনিছিলো, কিন্তু সিদিনা নিজ চকুৰেই দেখা পালো। মই দেখিছিলো যে মোৰ ঠিক সন্মুখতে এটা পকী চন্দুক। তাত প্ৰায় ছুইসেৰ ওজনৰ তলা এটা লগোৱা আছে। ছোৱালীজনীয়ে তলাটো খুলিলে। সক দুৱাৰৰ দৰে কিবা এখন খুলি চন্দুকটোৰ ভিতৰৰ পৰা এখন কিতাপ উলিয়াই

আনিলে। তাৰ পিছত মোৰ সন্মুখত কিতাপখন মেলি ধৰি কিছুমান কথা কৈ গ'ল। যিখিনি মনত আছে তাকেহে তোমাক কম। শুনা—

"তই পূৰ্ব্বজন্মত জোনাবী ষ্টেট'ৰ জমিদাৰৰ ল'ৰা আছিলি এবাৰ চিকাৰলৈ যাওঁতে তই এজনী গাভিনী পহুক গুলিয়াই মাৰিছিলি। কিন্তু, তাৰ অলপ পাছতে তোকো হত্যা কৰিছিল ছুটা গুলিৰেও নিহত নোহোৱা প্ৰকাণ্ড ঢেঁকীয়াপতীয়া বাঘে। এনেদৰে তিনিটা প্ৰাণীৰ তাতে মৃত্যু হৈছিল। চিকাৰী হিচাবে হৰিণী এজনীৰ যেনেকৈ তোৰ প্ৰয়োজন আছিল, চিকাৰী বাঘটোৰো প্ৰয়োজন আছিল—তোক। পৃথিৱীৰ সকলো প্ৰাণীয়ে সকলো প্ৰাণীৰ ওপৰত ভৰষা কৰি চলে। বুদ্ধিত শ্ৰেষ্ঠ বাবে মানুহজাতি এইবিষয়ত কিছু আগবঢ়া। কিন্তু প্ৰাণীৰ ভিতৰত মানুহৰেই আটাইতকৈ বেছি অশান্তি। মানুহৰ জ্ঞানৰ সীমা যিমানেই বহুল হৈ যাব ধৰি'ছে সিমানেই অশান্তিও বাঢ়ি যাব ধৰিছে। সকলোৱে একেমুখে কোৱা 'শান্তি' শব্দটোৱেই এসময়ত অশান্তিকৰ হৈ উঠিব।

"নগৰবেৰাৰ গান্ধীময়দানৰ পৰা পাগলাৰ টেকলৈ ব্ৰহ্ম-পুত্ৰৰ কছাল গ্ৰাসত পৰিব আৰু যেতিয়াই ইয়াত দিনে ৰাতি পানীৰ খলকনি উঠিব তেতিয়াই অসমত এটা নতুন উন্নতিৰ যুগ আৰম্ভ হব। ইয়াৰে চাৰিকিত হাউচৰ কাষতে ব্ৰহ্মপুত্ৰলৈ ওলমি পৰো পৰো হৈ থকা জোড়া শিলছটা কেতিয়াও পৰি নেযায়। শিলছটা পাহাৰৰ এটা বৃহৎ শিলৰ অংশ বিশেষ।"

মিট মিট এক্কাৰৰ সামান্য পোহৰ হোৱা ঠাই খিনিত মই চাই আছিলো—সেই অপৰূপা নাৰী মূৰ্ত্তিটোলৈ। অলপ পৰে আকৌ তাই কবলৈ ধৰিলে—"তোক আজি ইয়ালৈ কিয় মাতি আনিছো, জান ? পঞ্চল্লিছ বছৰৰ পৰা পচপন্ন বছৰ বয়সলৈ তোৰ জীৱনৰ কালছোৱা হব—দেশকৰ্ম্মীৰ জীৱন। সেইখিনি সময়তে পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে যুদ্ধৰ বিভিষিকাই মূৰ ডাঙি উঠিব। সেই সময়চোৱাত ভাৰতৰ পৰা বহুত দূৰৈত থকা তুখন দেশে নগৰবোৰ আৰু নগাপাহাৰত ছুটা চকি বনাবলৈ যত্নপৰ হৈ উঠিব। অৱশ্যে এই প্ৰচেষ্টা এতিয়াৰ পৰাই চলি আছে তিনিজন মানুহৰ দ্বাৰা। পৃথিৱীৰ কিছুমান আচৰিত আচৰিত খবৰ—এই তিনিজন মানুহে সংগ্ৰহ কৰে—খেলুৱৈ, ভ্ৰমনকাৰী আদিৰ দ্বাৰা। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰত ঘূৰা ফুৰা খেলুৱৈয়ে হওঁক, ৰাজনীতিবিদেই হওঁক বা ভ্ৰমনকাৰীয়েই হওঁক আটায়ে ৰাজনীতিৰ দিশ টোলৈহে বেছিকৈ চকু দিয়ে। এই বোৰ অত্যন্ত গোপনীয় কাম। মানুহৰ হিংসাত্মক কাৰ্য্যবোৰ যেতিয়া গোপনীয় হয় তেতিয়া আৰু বেছি ভয়াবহ হয়। তোৰ জীৱনটোও তেনেদৰে ভয়াবহ হৈ উঠিব। আনক তই যথেষ্ট সুখ দিব পাৰিবি সঁচা, কিন্তু নিজে তিলমানো সুখ ভোগ কৰিবলৈ নেপাব।

ভাৰতবৰ্ষত বিপদৰ উপৰি বিপদ আহি থাকিব যদিও ই অতি সহজতে সমাধা হব। কিয়নো ভাৰতত কোনোদিনেই উপযুক্ত দেশনেতাৰ অভাৱ নহয়। আনহাতে ভাৰতৰ জনতা